

Крум Табаков

По пътя на Духа

Разговор със Сава Калименов

Севлиево - 2003 год.

© Крум Табаков, автор

Сава Калименов
(1901 - 1990)

ПРЕДГОВОР

Колко е значимо, че Крум Табаков е записвал и съхранил за поколенията тези свои разговори със Сава Калименов - една богата, сложна и извисена човешка личност, за която днес едва ли някой си спомня, въпреки че беше наш съвременник. Тези разговори са пръв опит да се проникне в енигматичния свят на този севлиеВСКИ интелектуалец, чието творческо дело и гражданско поведение остават светли дири в националната памет и са достоен пример за подражание как да се живее пълноценно, въпреки превратностите на течащото човешко време.

Всъщност кой е Сава Калименов?

Роден в Севлиево на 29.10.1901 г., син на опълченец, наследил възрожденските идеали и малка печатница от баща си, която рязширява и в края на 20-те год. на миналия век създава книгоиздателство „Братство“, слага началото на вестниците „Братство“ и есперантисткия „Фратецо“, написва книгите „Човек и Бог“, „Що е окултизм“, „Живот за всички“, две пиеси, многобройни статии, практичен френско-български речник, превежда класическа и окултна литература от руски, френски и английски. В книгоиздателство „Братство“ се печата цялата учебно-помощна литература, която се изучаваше в средните училища, а много съвременни писатели и научни работници (проф. Кую Куюев, проф. Николай Ковачев) за първи път дебютират при Сава Калименов. Той самият е писател, преводач, печатар, книгоиздател от национален мащаб до 1947 година, когато се национализира издателството му, въпреки че е помагал на много антифашисти от цялата страна. И започва неговото повече от четири десетилетия мълчание, през което тоталитарно време той намира опора и смисъл в идеите на Бялото братство на своя Учител и най-добър приятел Петър Дънов, като успява да състави и да разпространи в неограничен брой машинописни копия различни обе-

мисти сборници с ценни материали, които се предаваха от ръка на ръка из целия български свят. Същевременно той пише много стойностни творби, посветени на Учението, на животелната сила на майката Природа, оригинално интерпретира проблеми от нравствен и естетически характер, изявява много личностна позиция по въпроси от социално-политическо естество. Всичко написано от него носи широта, поетическа развълнуваност, християнска добродетелност и една безгранична вяра в разумните и здравите начала у човека. Предлаганите разговори със Сава Калименов издават една душевност, отворена за страданията на хората и неутолима жажда за разбирателство между тях. От друга страна, той ни повежда много интимно през своето нелеко житейско битие: от родовите корени и училището с незавършената гимназия до авантюрите на анархизма и увлеченията по комунистическите идеи, за да стигне животворната същност на Бялото братство на Дънов, да стане негов най-верен съратник и следовник и да се отдаде чрез съзидателната сила на словото на културно-просветното поприще. Същевременно Калименов с безпощадна откровеност споделя как идват прозренията у него да изучава чрез самообразование чужди езици, да преодолява с нравствен стоицизъм идеите си заблуди и да се изгради като високо етична човешка личност, която намира смисъла и ценността на живота в категорична и безрезервна служба на хората и благо на човека. Дори и с четиридесетгодишната си вътрешна емиграция, наложена от тоталитаризма (умира на 24.09.1990 г.) Сава Калименов доказва творческата природа и силата на човешкия дух да преодолява превратностите на съдбата, да побеждава времето чрез съзидателен труд и да доказва божественото и безсмъртно присъствие на Хомо Сапиенс във Вселената.

Марин КАДИЕВ

21.09.1990 г.

- Бай Сава, какво би казал като начало за себе си?

Нека да започна от ранните си години, като всички млади хора и аз още от дете се придържах към разбиранията на родителите си - те бяха с религиозни убеждения. В къщи имахме една голяма Библия и аз често я разгръщах. Като дете само съм граскал по нея, а после съм попрочитал по нещо. И така съм възприел от родителите си вярата в невидимия Божи свят. Още маловръстен съм приел тази идея в себе си. Малко книги имаше тогава. Библията беше основно четиво.

Аз съм роден на 29.10.1901 год. в гр. Севлиево. Някъде 1907 - 1908 година трябва да е било, намерих случайно изхвърлена на букука у съседите една история, много голям том. Не помня автора. Кориците на книгата бяха скъсани. Това беше история на света, която много ме увлече, макар че бях толкова малък. От нея научих за египетската, за древногръцката, за древноримската и за древнобългарската история и всичко ми беше много интересно. Започнах да си мечтая да се пренасям в ония времена, минали преди толкова векове. Тогава в моята полудетска, полуюношеска възраст, като четях тези истории аз си представях, че съм съвременник на ония времена. Един вид то беше като едно предчувствие, като една светлинка, че някога съм живял и аз.

Макар, че сега съм на 90, още се е запазило в моето съзнание онова детско възприятие. От къде е дошло това нещо в моето съзнание, аз не мога да отговоря, че е съществувало, мога да се подпиша с две ръце. Представях си, че съм бил едн кой си, едн какъв си и едн кога си. И всичко туй в моето детско съзнание без да съм имал някакви теоретически познания. Това искам да го изтъкна, защото в окултната наука се говори, че децата още в своята млада възраст запазват спомена от миналите

си прераждания и после, когато те навлязат в живота, в обикновения земен човешки живот, тези спомени за миналото се изтриват, заглъхват, забравят се и човек тръгва по пътища съвсем други. Минах този етап на увлечение по религията. Съвсем набързо минах и следващия етап, през който минават юношите. Той беше етап на роголюбие, когато човек заживява с интересите на националното, това е период на патриотизъм. И главните мисли на човек са свързани с миналото, настоящето и бъдещето.

- Нещо повече за този период?

То беше преди Балканската война и беше начало на един подем националистически, който увлича и младежите. Учителят ни Васил Генеф, който ни преподаваше гимнастика, ни вдъхновяваше в тази насока и беше образувано юнашко дружество. Ние, почти деца, много се радвахме на специалната униформа - калпаци със зелено гръно и туй за нас беше голяма гордост, особено, когато видях аз моя съсед и съученик Васил Беязов така облечен, много ми се доиска и на мен да бъда като него. Като казах на баща си той веднага ми помогна да си купя такава униформа. Та тия неща са радост за съответната възраст.

Спомням си, като група юнаци, Васил Генеф, нашият учител, ни води до Габрово. Отидохме пеш. Не се изморихме много, защото бяхме млади. Спомням си, спяхме в Априловската гимназия на пода. На другия ден учителят ни В. Генеф ни разведе по почти всички фабрики в Габрово - тъкачни, пивоварска имаше, не мога да си спомня още, но доста фабрики имаше. Беше още в началното развитие на Габрово като индустриален център. Може да се смята, че е било 1910-1912 год. След туй Балканската война със съюзници България, Сърбия, Гърция и Черна гора обявиха война на Турция за освобождение на Македония и Тракия от турско владичество. Какво стана там вече ние като деца не разбирахме. Обаче съюзниците се

скараха...

И като се вземе от 1912 год. откакто се обяви войната, а може да се каже и от 1911 год. бе войната на италианците в Африка за завземане на колонии от там. От 1911 г. - Италианско-турската война, в 1912 - Балканската в 1914 - Всеобщата война и може да се каже, че от тогава светът не се е напълно умирявал с малки периоди на мир, но войната се е възвръщала на едно или друго място по земното кълбо с проливане на кръв и братоубийство. И изобщо мир, пълен мир не е имало. Тия работи историята ги знае и защо да ги повтарям.

- А какво би казал за Втората световна война?

- Втората световна война завърши с големи ужаси, каквито не е имало до тогава в историята на човечеството. С толкова човешки жертви, цели морета могат да се изпълнят с пролятата кръв на избитите невинни хора. Мина и това - тази сатанинска акция на ХИТЛЕР и СТАЛИН, защото те са главните виновници. И за тях, когато УЧИТЕЛЯТ е запитан кой е по виновен, той е казал: „И двамата еднакво са виновни за всички тия ужаси, през които мина човечеството“. Пак ще го повторя: такава характеристика не е на хора, а на зверове, които са се наслаждавали, за които е било нещо приятно да се избиват не стотици хиляди, а милиони хора по всички части на земното кълбо. Защото беше включена и Япония в последните етапи на Втората световна война и т. н.

- Какъв е другият етап за формиране на личността, Сава Калименов?

- Аз, като взех да поотраствам, минах и през един друг етап, който оказва извънредно силно, извънредно голямо влияние върху моето съзнание и моята личност. Това беше свързването ми с революционното движение. Още бях твърде малък, но една съседка, Тефа Беязова, млада учителка в едно балканско село към Кръвеник, къ-

де точно не мога да си спомня, разбира от брат си, който ми беше съученик, че съм любознателен и чета, ми предложи една книга, в която се излагаха принципите на социализма, но между другото и на кооперативизма и на демокрацията.

Моите вуйчовци са били в една анархистическа група, която е била доста силна в Севлиево, и оставили голяма библиотека. Синът на един от моите вуйчовци ми каза за тия книги. Аз почнах да се ровя в тях и намерих извънредно голямо количество революционна литература на български и руски език. Бях почнал да чета вече и руски. Руски ние не учихме, защото тогава бяхме с германците и изхвърлиха руския. Обаче моите сестри, по възрастни от мене, бяха учили и оставили учебниците. Учебници по руски език. Аз ги прочитях от край до край. Имаше и един учебник, от руснак професор - емигрант от Русия, който беше събрал „Цветы“ на най-хубавото, най-художественото от руската и не само революционна, но и друга литература. Той изглежда е една много издигната личност с големи познания. Тия неща се запечатват като на фотографска плака, тъй да се каже, и аз само от едно или няколко прочитания ги запомнях, защото ги четях с удоволствие и радост. С наслаждение ги четях. Но изменили са повече от 70 год. и аз ги помня. Между тях мога да спомена трите стихотворения в проза от Максим Горки. Едното - „Еделвайс“, второто - „Песен за сокола“, третото - „Песента на буревестника“. Тия неща останаха в мен като живи същества и аз ги носех в себе си. И не само те. Имаше и от Леонид Андреев, когото запомних. И от редица други руски писатели. Този професор беше подбрал най-хубавото, понеже цялата руска литература за него беше от начало до край позната. Това го давам като един етап от моето развитие. Като започнах да чета революционната литература, аз се увлякох. Така се увлякох, че за мен не съществуваха абсолютно нищо друго съществено и важно, никакъв личен живот, нито мой, нито на близки, нито на да-

лечни, освен туй, което е делото на революцията. Твърде малък бях тогава, въпреки туй аз целият се отдадох на тази мисъл. И денем, и нощем мислех за революцията. Литературата, която четях, беше главно руска. Много бързо схванах руския език. Извънредно бързо. Само с едно прочитане на Евгений Онегин и почнах вече да разбирам напълно руския език. Между другото в тази литература имаше един сборник с революционни стихотворения. Обаче те по съдържание и форма бяха в такава висока степен внушителни, така бяха силни, така дълбоко преживени, че не можеше човек да ги прочете без да се развълнува и без да се върне отново и отново към тях. Докато те станат вече част от неговото душевно състояние и си останат като фотографски плаки вътре в съзнанието му. Едно от тези, които и сега продължават още да съществуват и като песен, това е полската Варшавянка. Тя е много силна. Аз тогава я знаех само в словесна форма. Не знаех, че тя същевременно се и пее. Че Ленин е възложил да ѝ се даде музика. А другите стихотворения не ги виждам в руската революционна литература.

- Какво ще кажеш за гимназиалните си години?

- Настъпват ученическите години вече не в прогимназията, а в гимназията. Защото тогава имахме три фази на учение, с университет 4. Четири отделения, 3 години прогимназия, 5 години гимназия и 4 години университет. Значи аз влязох вече в гимназията в 4 клас. И тогава все повече и повече се разширяваше моят интерес към това революционно дело. Спомням си тогава следното нещо. В 4 клас аз получих много шесторки и петорки. Това ми беше резултатът за годината. В 5 клас, когато всичко туй учение за мене стана безразлично, защото смятах, че то е нещо ненавременно, че то е нещо, което не е важно за сегашното време, че най-важно е именно революцията, тогава изоставих учението. Изключиха ме в VI клас на гимназията. Не съм завършил ни-

какво образование. Вървяха ми езиците. Френски научих в гимназията.

Мислех, че от революцията по-важно няма и че е напразно губене на време да се занимавам с каквото и да е. Моята мисъл, моето съзнание, моите действия бяха отгадени само на туй. И тогава се яви една група ученици, които също така се заинтересуваха и също така се бяха увлекли в тази насока главно под действието на някои съученици, дошли от троянския край, като Хасъмски и др. Стефан Табаков също беше възприел революцията. Васил Беязов само се интересуваше, но по-настрана стоеше. Георги Доламов и той така. Имаше няколко групи ученици. Имаше и по-възрастни. Така по време на Първата световна война почти всеки ден покрай нашата къща (баща ми беше книжар и печатар на главната улица) минаваше един войник, който пред нас изглеждаше много възрастен, макар че е бил млад. Йордан Хубавенков се казваше, навярно по името на местожителство, където е роден в с. Хубавене, Троянско или Ловешко. И той правеше особено впечатление. Изглежда ходеше да взема всеки ден пощата, после се оказа, че и той бил от тази група. В казармите между военните имаше такава група революционери. Ние от Ст. Табаков научихме някои отрицателни неща за това учение. Не ни е идвало на ум за кражба, обаче той ни демонстрира своите умения да краде, когато ни заведе в Габрово. Ние приехме това, както се приема една прилепчива заразителна болест, защото преди туй още бяхме установили един принцип революционен, ЧЕ ЧАСТНАТА СОБСТВЕНОСТ Е КРАЖБА. Частната собственост е кражба и значи къде каквото намериш можеш да го вземеш. С нашия 14-15 годишен акъл хич не ни идваше на ум, че собственикът може да е пролял пот, за да има това нещо. Както и да е, това са странни неща и не са толкова важни. Обаче ние сериозно замисляхме революционни акции. Тогава гоиде Христо Кузманов от с. Дебелец. Дебелец и Килифарево бяха две села в Търновско, в които революционното движение и

специално АНАРХИЗМЪТ беше пуснал госта дълбоки корени. Движението там се крепеше и на по-възрастни интелегентни хора, които са се отдали на него изцяло. Пред тях ние бяхме младежи, но въпреки туй Христо ни донесе тяхната психология тяхната психика, тяхното отношение към движението и ние се намирахме вече в контакт с една по-здраво обоснована такава революционна група, за която смятам, че нашият писател Емилиан Станев писа в романа „Иван Кондарев“. Смятам, че „Иван Кондарев“ е написан именно за тази епоха. Авторът е схванал нещата по-нашироко и ги е отразил в този свой роман „Иван Кондарев“, макар че съм чел и чувал, че романът е претърпял някои изменения в периода на издаването му...

- *Разкажи нещо за увлеченията си по анархизма.*

- Трудно ми е да говоря за този период, но все пак трябва да спомена нещо. Към края на Първата световна война тук до нас бяха донесени позиви. Позиви от страна на анархистичното движение. Ние бяхме взели да се проявяваме в много такива прима акции. Може те да изглеждат гребни и несъществени и смешни за сегашното ми състояние, но тогава си мислехме, че правим кой знай какво. Имаше една вършачка при воденицата към гробищата - срязяхме ѝ каишите и мислехме, че правим някакъв героичен акт, като смятахме, че правим това между другото, а голямото, великото, което ще правим, то предстои. За това гледахме да се сдобием с оръжие. Аз задигнах на баща си един револвер и се въоръжих като другите. Все хлапаци бяхме, разбира се, обаче мислехме революция ще правим и разчитахме много на другарите от други места. Защото бяха се появили анархисти от други градове. На първо място ще посоча Ямбол. В Ямбол имаше голям организатор.

Аз лично не съм го виждал, но Христо Кузманов беше в постоянна връзка с него и той ни даваше образа му като един втори Васил Левски в България, който непре-

късната ходи.

По-късно бе издадена една книжка за него - малка. Но главно съм черпил за него от устата на Христо Кузманов. Обаче не беше само той. И в Казанлък, и Ст. Загора, и в Дупница, и Кюстендил, и на още много места в България имаше анархистически групи, както и в Добруджа, и в Тутракан - той приличаше на цигански град, обаче точно там съществуваше една печатница, която печаташе анархистични книги. Доста литература напечатана там. Аз между другото си спомням романа „Свободна земя“.

Романът „Свободна земя“, доколкото си спомням, беше от Жан Граф. Навярно французин. Накратко казано, изпращат група затворници революционери, изпращат ги на заточение из Южна Америка, из островите. Те се разбунтуват по пътя. Вземат властта в парахода. Евакуират се на някакъв остров и почват да установяват своето царство на новия живот според разбирането на революционерите. Там в романа има контрасти, имало някои или други, на които повече им се лежало отколкото да им се работи. Обаче чрез превъзпитание и чрез примера на другите всичко тръгнало по мед и масло, както си го въобразявахме и ние и както нашите гургари комунистите си го въобразяваха, че ще тръгне по мед и масло. Както и да е, този роман за 15-годишни юноши е чудесен. Така да ги вдъхновява и да възбужда в тях ревността да работят с всички сили за това общество на светлината, доброто, истината. Много бяха книгите, прочетени в тази насока. Може да разкажа поне още един роман. Нали романите все пак са едно много силно действащо средство. Той е „Новини от никъде“ от английски автор. Мисля, че авторът е зет на Карл Маркс. В тези „Новини от никъде“ пак същата история. Тя е ясна в съзнанието ми, но няма да я повтарям да не отегчавам. Ще кажа само, че романът започва така. Събират се една вечер в една от лондонските си квартири революционери от най-различни течения. В една много ранна

епоха е имало най-различни разбирания. Главният герой, който е в анархистичен Лондон, отива в един магазин. Магазинът е пълен с най-скъпи работи. Каквото ти потрябва можеш да си вземеш, без да плащаш нищо. После се казва, когато падне голям сняг или има нечистотии в града, има един професор - той си е професор с много големи знания, и като стане нужда взема и той метлата и започва да мете лондонските улици, без никой да го кара, без да го застава.

Ходих на два пъти в затвора. Бях за такива прима акции както ги наричахме ние тогава. Аз имах една руска книга, в която се разказваше за тези прима акции.

Под прима акция се разбира нападение на банки, на затвори, убийства на генерал-губернатори в Русия, тогава тя не беше Съветски съюз и във Франция. Стана един атентат в Народното събрание, който го защитиха много интелектуалци... Даже г-р Георги Миркович - първият ученик на Учителя, защити и подкрепи този атентат. От тази акция резултатът беше моето първо отиване в затвора. Аз бях тогава на 17 год., току що влязал в 18-та. Моите другари не ме изоставиха. При едно мое и на Стефан Табаков изпращане в Русенския апелативен съд те пресрещнаха стражарите, които ни водеха, и при една схватка ни освободиха, макар да бяхме с белекчета (белезници). Носеха клещи и всичко друго и бързо ни разкрепостиха, тъй да се каже, и тръгнахме - избягахме към с. Дебелец. За голямо съжаление при моето освобождаване беше ранен един стражар, а друг беше убит. В с. Дебелец в една маза стояхме до пролетта. Наши другари от Севлиево решиха да ни изпратят извън България. Да не се разкрият другите участници и най-вече тайната поща, защото нашето освобождаване имаше една доста дълга процедура. Една нощ ни прекараха през Русе и отидохме в Румъния. И още сутринта ни хванаха, защото там е свободно поле; срещу Русе - Гюргово - тъй като сме заспали и като ставаме, те ни

виждат и веднага ни завеждат в жангармерията. Спахме там една нощ в кауш и след туй ни изпратиха в Букурещ. От там бяхме изпратени в пленническите лагери, където бяха задържани пленниците от войната срещу Съветска Унгария. Унгария след Първата световна война обяви съветска република под владичеството на комуниста Бела Кун. Обяви Унгария за съветска благодарение на това, че голяма част унгарци бяха прекарвали в Съветския съюз като пленници и от там бяха възприели тази идея. Завръщайки се в Унгария, те бяха именно тази основна маса, с която Бела Кун изгради партията и взеха властта. То беше за кратко време.

Ние се представихме като дезертъори от българската войска. Не можах да ни разберат. Пуснаха ни свободно из Северна Добруджа, която беше Румънска. Към Тулча някъде по лозята работихме цяло лято. Тогава чухме, че в България става революция. Туй е било по време на железничарската стачка. Тя беше, мисля в края на 19-те или в началото на 20-те год. и нас не ни се стоеше и искахме да се върнем в България и да вземем участие в движението. Една нощ тръгнахме за Тутракан - за българския бряг. Отидохме в един градец с намерение да търсим начин да се прехвърлим в България. Обаче и там ни заловиха, върнаха ни отново в Букурещ, но нищо не ни направиха и тогава ни пратиха в Добруджа и ни дадоха документи, че ни освобождават. Да се движим само там, в този край, да не слизаме по други места. Както и да е аз по-нататък, към края на годината, пожелах да отидам втори път в България, да се върнем там. Христо Кузманов не се съгласи, заради това аз минах самичък границата. А тя е дълга и широка, но всеки случай минах я. Сутринта се озовах във Варна. По вестниците, пръснати около шосето, разбрах, че съм в българска територия и наистина Варна се изпречи пред мен. Там пак се свързах набързо с анархисти, но много бързо ме хванаха. Изглежда някой ме е издал кой съм. Биха ме цяла нощ, защото стражарите се научили, че аз съм убил оня стра-

жар. Псуваха и биеха: „Защо уби стражаря“. Пък аз не съм, защото ръцете ми бяха вързани с белекчета. Как ще го убия! Бяхме във вериги и гвамата. Както и да е. Отидох втори път в затвора и дойде светлината върху мене. Друг път ще опиша по-просторно това. Обаче то беше като някакво влизане в един нов свят. Дойдоха две съгражданки - едната стара, другата по-млада. Старата каза: „Сава, да ти донеса Библията“. Викам си на ум: „Какъв ти е акълът да ми носиш Библията!“ Обаче устно нищо не казах. Другата рече: „Сава, да ти донеса една книга от Толстой - „Пътят на живота“. Викам, донеси, и тя я донесе. Тази книга на Толстой беше подготовка да приема Бог. Няма да казвам как, но има една глава „Бог“, в която идеята за Бог се приема някак си отвлечено, в смисъл, че всичко съществуващо се стреми нагоре, към нещо по-високо, нещо велико, съвършено и тоя стремеж именно отбелязва посоката към Бога. И аз тогава викам: „Ако е тъй, може да го приема относително това нещо като БОГ“. Добре обаче тая наша сестра, която е дошла при мене в затвора, която е идвала някога и у дома, ми донесе след това една огромна книга под заглавие „Безсмъртна любов“. В този роман се описваше надълго и нашироко, и то много надълго в близо 1000 страници, преражданията на няколко души, които в различните свои прераждания контактуват и продължават тази връзка. Връзката съществува като дълбоко истинска вечна връзка и всичко това откряна пред мен една завеса. И аз всичко това прочетено като че ли съм го знаел от 1000 години, че то е дълбоко в мене и само се дига тази тъмна завеса и вече живея само с тия разбирания, съществува една разумна сила в света, че човек е безсмъртно същество, че животът му върви чрез последователни прераждания, т.е. възвръщания на земята, за да продължи неговото развитие, неговото усъвършенстване. Човек има сила, ако има разум; ако има способности трябва да отдаде всички свои сили, всички свои възможности да работи за просвещение на хората да влязат в

този път. Да видят тази истина, за да може човечеството като цяло и отделните личности да влязат в този светъл път към истината - Бог. Всичко това стана един нов идеал за мене. Въпреки че имаше няколко души, ранени от мен в друга една акция, като малолетен много скоро ме пуснаха на свобода под гаранция. Поради редица обстоятелства аз останах свободен и в края на краищата, когато окончателно съдът се произнесе, осъди ме само на 10 дни, и то запиране, а не затвор. Това запиране го изкарах в участъка, съвсем свободно можех да излизам. Участъкът беше на същото място, където е и сега, само че в друга постройка. Можех да излизам покрай реката да си лежа. Никой не ме спираше. Идваша ми даже и гости от Братството. Иван Киримов идваше при мен. Изобщо моето положение се разреши в много благоприятен смисъл.

След това всичко тръгна по пътя на моите желания - да работя за делото на Бялото братство, с което постоянно се свързах.

- Разкажи нещо за печатарската и книгоиздателската си дейност.

- Баща ми беше печатар и книжар същевременно. След Освобождението отначало е почнал с чирачество на разни места и чиновник е бил. Малко по-късно се съюзява с Атанас Сърбенов. Отварят печатница, после се разделят. Баща ми остава сам. С подкрепата на Гочо Драгошинов изкупил своята част. А първото нещо, което направих, е отпечатването на пиесата „Бранд“ от Х. Ибсен. Щом излязох от затвора, веднага замислих да правя книгоиздателство.

Мислех да издам на Достоевски романа „Записки от подземие“, но се спрях на „Бранд“. Преведох го от руски. Написах един доста просторен предговор и понеже тогава бях получил вече известие, че ме викат като трудовак да се явя в Шумен, трябваше книгата да излезе бързо, като за три дни изкарвах една кола от 16 стра-

ници. Съвсем сам. Аз я набирах, аз разпилявах буквите, аз я извъртах на машината. А всяка кола имаше тираж 4000, понеже колата е 2000 екземпляра. От едната и от другата страна стават 4000. Бил съм млад, здрав, силен, въодушевен и заради това нищо не ми тежеше и както един приятел казваше - хвърчах и работех.

След това изкарах службата си като труговак. Четири месеца строихме ж. п. линия Крумово-Преслав. Преди това бяхме изкарвали 3 месеца като първи тругов набор. Съкратиха ни един месец и вместо 8, изкарахме 7 месеца. От там нататък като се върнах за мен нямаше нищо друго, освен да работя за книгоиздателството. Понеже бях възприел комунизма, неговите идеи дълбоко бяха залегнали в съзнанието ми, в душата ми и аз смятах, че от това по-важно нещо няма, че всички други работи, които имах, са странични и повърхностни. Най-важното е комунизмът. В 1923 год. отидох в София на Първи младежки събор. Моята идея беше да правим комуна. Обаче комуна не на основи на революционната тактика, а върху основа на едно християнско съзнание, въз основа на Христовото учение, въз основа на учението на Учителя Дънов. Замислихме там с Влад Пашов да направим подобна комуна, обаче се явиха малко по-късно някои пречки, които не ми позволиха да действам свободно, останях с вързани ръце.

След неуспеха реших да се върна в Севлиево. Престоях 4 год. в София като печатарски работник и като работещ в започнатата от нас с Влад печатница, в която имахме само буквите и нареждахме сп. „Житно зърно“ и „Беседи“ на Учителя. Там научих есперанто. Севлиево се е изявило като един център, макар и малко градче, но с много будна интелигенция, която е сложила основите на книгопечатното дело, макар и в един много малък мащаб. Доколкото ми са сведенията, гядото на Мара Белчева издал православно църковно пеене. Тук го е работил, но печатането е ставало на Запад. Може би във Виена или в някой друг европейски град. Понеже тук,

а може би и в цяла България не е имало тогава нотен печат. Той е първият, който е започнал книгопечатането, макар и в друг град. Поп Ненчо, не знам неговото презиме, но е печатал Евангелието в Севлиево. Изглежда не е могъл да се справи с финансовите трудности и след известно време фалира. При ликвидацията вече в България е започнал да се разпространява социализмът. В нашата страна вече е имало много интелегентни и издигнати хора с висше образование, които са знаели и чужди езици, и като братята Мутафови, които са взели тази инициатива в свои ръце и са откупили печатницата от поп Ненчо и започнали да издават първата социалистическа литература в България. Вестник „Росица“ е първият социалистически вестник. Кога е спряла печатницата на братя Мутафови не ми е известно, но и те не ще са могли да пуснат много дълбок корен. Съмишлениците им в началото били малко, но така или иначе те са участвали на събора на Бузлуджа и малко по-късно социалистическата партия се е разделила на 2 фракции. Продължили са едните и другите борбата против буржоазията, също и помежду си една с друга. Жестоко е да се нападнат и разделят на две, което на мен тогава се виждаше като голяма грешка, защото смятах, че всички революционни сили трябва да се обединят за сваляне на властта, а не да враждуват помежду си с анархисти и с други революционни хора. Да оставим това сега, а да говорим за печатарската дейност. След като бях дошъл в Севлиево и знаех, че тук трябва да работя, защото в София имах известни пречки, аз мислех вече тук да правя печатарска и издателска комуна и тук да работя. Макар че и по-рано преди да ида в София го мислех това нещо. Но сега вече твърдо бях установил, че трябва да бъде тука, трябва да бъде самостоятелен и да няма никой да ми заповядва, защото аз не мога да работя под команда. Командата принципно казано спира творческата дейност на човека. При едно отиване в София случайно срещам Атанас Николов на гърдите със зелената ес-

перантска звезда. Приближавам се до него и за 2-3 минути се разбрахме и след това започнахме да издаваме „Беседите“ на есперанто под формата на една библиотека „Нова култура“. Това беше първото. Доставихме букви и печатах на бащината си машина, както бях напечатал и книгата „Бранг“. Малко след това започнах и издаването на в. „Братство“ на български език и „Фратецо“ на есперантски език. Тия неща продължиха доста време. В есперантските издания имахме затруднения, понеже малък беше тиражът. Не можехме да си изплащаме разностите и изкарахме две години от тази библиотека „Нова култура“, която съдържа почти всички беседи от Учителя. В първия брой на библиотеката имаше предговор от Мара Белчева и от г-р Кирил Паскалев. Другите книги бяха все от Учителя с изключение на една от Стоян Вътовски „Кои и какви са белите братя“, написана от него след присъствието му на един от съборите на братството, мисля, че през 1927 година. От там натък с Атанас замислихме пак комуна да правим на комунално начало. Атанас от Бургас дойде в Севлиево и живя тук повече от 12 години. Дойдоха и някои други приятели, но поради някакви естествени закони на живота се разтури нашата комуна и останахме двамата с Атанас. В това време баща ми почина и аз поех неговата работа в книжарницата и печатницата. Той беше построил през лятото нова постройка и там се прехвърлихме и почнахме да работим усилено. Дейността ми е била не само в издаването на окултна литература, но голяма част беше класическа литература - литературата, която учат учениците в гимназията. Понеже тя имаше по-широк пласмент и можеше на нея да се разчита, за да се изгради по-здрава материална база. Започнах с някои мои преводи от английски. Не споменах, че английски учих докато бях в София в един вечерен курс. Френски знаех добре още от гимназията, защото го учих не само за бележка, но просто имах склонност към езиците. Ние почнахме тази библиотека за учаци се със „Хамлет“, „Макбет“,

„Манфред“ и някои други книги от френски автори. Явиха се и други хора, които ни преведоха някои неща, макар и от руски, въпреки че аз знаех руския. Постепенно започнаха да се появяват много книги, които можехме да издадем. Но дойде Втората световна война и тогава в един от броевете на в. „Братство“, когато Хитлер беше навлязъл в Съветския съюз и надълбоко проникваше към Киев и Москва, аз написах една статия „Славянството“, в която поддържам, че славянството не може да бъде покорено, не може да бъде унищожено или подчинено на друг. И не след дълго последва едно съобщение, че вестникът се спира.

За издаване на книги не ни беше забранено, никой не ни е пречил, защото и в София като издавах „Ново човечество“ и тогава никой не съм питал, никой не ми е пречил, никой нищо не ми е казал. Беше свободно.

След 9 септември, искрено казано, аз посрещнах с голяма радост идването на „освободителите“, на които сега кавички ще сложа, защото видях, че не са само освободители, но и като поробители се явиха, въпреки че това не е било желанието на самите участници, а на техните господари, на тези, които са ги пращали. Книгоиздаването продължи до 1947 год., когато стана национализацията. Тогава вече бяха ме напуснали Атанас Николов и Димитър Чернев. Атанас завеждаше вестника и експедицията, Чернев завеждаше печатницата като майстор печатар. Бях до известна степен облекчен, но аз бях постоянен редактор, независимо от това, че бях сложил името на Атанас за редактор по някои свои съображения на в. „Братство“. Добре, но на нас ни позволиха да издадем само 7 броя след 9 септември. След това получихме нареждане да спрем вестника по липса на хартия, макар че аз имах цял камион, имах предостатъчно да изкарам годината, но така се случи. Същевременно трудова задруга „Братство“ бе национализирана. Всичко се взе. Всяка литература, която не отговаряше на материалистическия мироглед беше унищожена. Зная, че на много

места бе разгадена за амбалаж и така спря вече моята работа в това направление. От там нататък се спусна една черна, тъмна завеса пред очите ми и аз просто не можех да си представя, че ще може да се работи пак. Макар че нашият Учител беше казвал, че ще може. Минаха 15 -20 години и тогава вече при едно отиване в София видях на паневритмията много младежи и това възкреси в мене надеждата, че делото, за което съм се посветил, ще може да продължи. Това ме зарадва. Окуражи ме. След 2-3 години тези младежи изчезнаха, понеже започна голямо гонение против Братството и те бяха принудени да се скрият. Да не посещават събрания и паневритмия, за да не ги гонят. Между другото ще кажа, че по време на национализацията, не, малко по-късно беше унищожено всичко, което Братството имаше. Правиха процес против него. Иззеха му печатницата и печатните издания. Забраниха всякаква дейност. Някои от нашите най-дейни хора хвърлиха в затвора като Борис Николов и Жечо Панайотов. Изобщо прекъсна се нашето движение. Спусна се така наречената „желязна завеса“. Откъснаха ни от множеството чужденци, които идваха за съборите на Братството и през цялото време може да се каже до 10.11.1989 год. ние сме били откъснати от световното движение. Когато вече се разтвориха вратите да можем да влезем във връзка и да разберем от чуждата преса, че движението на Бялото братство е пунало своите разклонения по цялата наша земя. Далеч по всички пътища има образувани Братства, които работят свободно.

- Узаконихте ли възобновяването на вестник „Братство“?

- Още не сме, чакаме и обмисляме. Изчакваме да излезе законът за Печата. В Съветския съюз като че ли е излязъл. Моята внучка уреди външната страна, защото аз не мога да ходя. Докато бях в София излязоха две вестничета и третия го очакваме, пратил съм материали

за четвъртия. Необходимостта ни застава да започнем от малкото, скромничко, работата още не е организирана. Мисля да изчакам изборите и тогава ще правя постъпки за легализиране. Вестник „Братство“ е излизал от 1928 г. тук, в Севлиево.

- Вестник „Братство“ ще може ли да изиграе роля за възстановяване на една позабравена нравственост? Ще има ли възможност да запознае читателите с учението на учителя Дънов?

- Сега ние нямаме достатъчно материални средства да го издаваме редовно и в по-голям формат. После, внучката е малко неопитна в административната работа. Иначе добре го списва, подглежда, надявам се, че трудностите постепенно ще се преодолеят. Не могат да се съберат много абонати. Сега бях в София, но нямаше много време да разговарям с нея. Тя е много заета. Непрекъснато в жилището идват чужденци. Едни отиват на Рила, други се връщат. Идват от Франция, от Америка и не знам още от кои държави. Защото за нашите хора порано на „Изгрева“ имаше много постройки, макар и малки. Имаше къде да се спи. „Изгрева“ - то беше цяло селище, там беше салонът на Братството. Събориха салона, разтуриха нашето поселение, разпъдиха нашите хора насам-натам. А най-важното - пръснаха книжнината. Тя беше с камиони, много големи складове имаше за нея...

А след години, към 60-те, стана още едно изземване на книги в страната - в един и същи ден, в един и същи час.

То беше през януари, по тъмно още дойдоха да чукаят при мене. Бе взето всичко от склада на „Братството“... Чаках да дойде туй време, днешното, и то дойде, ала моите сили са на изчерпване. Дано тук въздухът ме възвърне. Завчера намерих една статия, аз получавам много издания на български и руски език, заглавието е такова „Моята стая - моят убиец“, от лекар сигурно е писана. Той казва, че въздухът в стаята е много по-лош,

отколкото, да речем, на най-голямото кръстовище в големите градове.

- В какъв тираж излиза сега в. „Братство“?

- Точно в това е слабостта, малкият тираж не може да се плати. Сега последният ще бъде в 1000 броя. Основните разходи са за печата, ти разбираш, той се разпределя върху повече броеве. Гледам сега комунистите издават „Дело“ в 850 000. Те изглежда някои претопляват, обаче имат много абонати. Те са си платили предварително за абонамента и редакцията има средства. Моята внучка казва, че още не трябва да се прави абонамент.

- Какво работи тя?

- Завършила е фотографски техникум? Беше преподавател, сега се е пазарила като машинописка. Помага ни се отгоре - от невидимия свят.

Ние сме проекция на истинското братство. Висшите духове са горе, ние сме слаби човеци. Един пример ще ти дам. В Троян, внучката ми каза, че ѝ подарили един тон хартия. Гледам го, заел цял гараж. Изчислявам го, един тон - хиляда килограма, това са 30 000 листа, един лист 16 страници. Питам я кой ѝ я дал, а тя ми каза, че една францужойка, която не си казала името и не си дала адреса. Тия неща се направляват отгоре. Когато едно нещо се направлява отгоре, то има начин. Каза ми, че от Петрич ѝ пратили 600 лв. Пет души се събрали и общо ги пратили. От Габрово получих приблизително подобна сума за вестника, обаче все пак не стигат. Но постепенно ще бъдат засегнати повече хора - когато станат доволни от вестника, той няма да бъде изоставен, ще расте. Сега вестникът е само семенце. Ние нямаме капитали, толкова години ни държаха с вързани ръце. Капитал нямаме и каквото можем ще правим, а то ще расте. Виж какво, има един закон за развитие на нещата. Първото нещо е да мислиш за него, да мислиш...

Когато мислиш за него, все едно, че му даваш храна. А то фактически в какво се изразява тази мисъл? Постепенно прибавя към него нещо, нещо се прави и то расте.

Говоря ти от лична опитност - както съм живял, както съм разбирал и както съм почвал нещата. Учителят казваше: „Трябва да се почне от малкото“. Както в природата семенцето, жълдчето, гледаш го нищо и никакво семенце и постепенно става нещо огромно. Аз бях направил доста голямо издателство тука, но те разсипаха всичко.

Като се мисли за нещо, то върви. Имам и отрицателна опитност. Като те смъкнат някъде и да не ти позволяват, не върви. Може да направя един малък опит - да донеса десетина броя „Братство“ и да видя дали ще се продава. Мисля, че ще върви. И затуй ще трябва да се работи.

- Колко заглавия сте издали от издателство „Братство“?

- Туй не мога да определя, защото не съм изчислявал точно. Гледам Николай Ковачев, нали го знаеш кой е той, се пенсионира вече - на село ли или в Търново, не зная. Той идва веднъж тука. И на него, и на Кую Куев им дадох път, в смисъл, че първите техни книги аз ги издадох. Той и Куев са от Балкана. Та тук, при мене аз им напечатах първите книги. Те им послужиха като трамплин и станаха професори. Виж, Куев по-високо седи, но и Ковачев е добър. На Ковачев му издадох преводи от полски. На Куев му издадох една доста голяма книга „Чувство за природата у Иван Вазов“, на Ковачев печатах и „Адам Мицкевич - живот и творчество“. Ковачев написа доста голяма статия в един от сборниците за Севлиево.

Разбираш ли, аз не съм ги чел колко са. Множко са, ако се вземат не само наши издания. Но ние сме печатали и чужди. В какъв смисъл чужди ли? Други ги издават,

ние само ги печатаме. Като сметнем и тези, сигурно ще бъдат около тази цифра.

- Имаш ли ги всички тези издания събрани на едно място?

- Аз не мога да възстановя всички имена. Стана ми една голяма беля в Горна баня. Бях събрал всичко в един сандък, всичко, което сме печатали. Внучката пък взела, че ги подредила по раздели. Не могла да съобрази, нали е съвсем млада. Сложила на тази полица - тази книжка, на друга - другата, разбива ги по раздели и не мога да ги намеря.

- Но не са загубени?

- Не може да се намерят най-малкото в Народната библиотека.

- На колко книги си автор?

- Виж какво, не са много, понеже съм писал повече във вестника. Аз съм редактирал всичко - от първия до последния ред. Макар че имах съображения, бях сложил Атанаса за редактор, Атанас Николов - не ще го познаваш. С него започнахме работа на есперантски издания. Те бяха в Бургас. Той и още един - Димитър, който беше в Бургас, редактираха и превеждаха, аз печатах тука. Бях си доставил латиница и специалните букви. По-късно дойде тук и живя 12 години. След войната отиде в София, почина преди две-три години. Та какво исках да кажа! Писал съм малко - малко време съм имал. Тук имам едно малко сборниче, ще ти го покажа, „Човек и бог“, „Що е окултизъм“, имаше две пиеси - „Ново село“, но тя не е в този сборник и „Мост към бъдещето“.

- С тема животът на бялото братство?

- Да, да. Моето разбиране, тогавашното „Ново село“ е в защита на кооперативната идея. По-скоро както тогава идеализирахме нещата - комуни да правим и т.

н., което удари на камък в края на краищата. Тия книжки са изгадени в тираж 2-3 хиляди броя, някои имат и по две издания.

След туй като ни национализираха първите десет години ми беше съвсем тъмно пред очите. Просто отникъде светлина, никаква надежда. Свършихме вече, потънахме во веки веков в тъмнина.

- От коя година излиза в. „Братство“ в Севлиево?

- Трябва да проверя, мисля, че тук ги имам подвързани. 1927 г. се завърнах от София, но дали изгадох в есента на 27 година, или в началото на 28 година? Пуснах тогава и есперантската библиотека.

- Какво представлява емблемата на в. „Братство“?

- Вестникът имаше друго заглавие, с печатни букви, но беше спрял по време на войната, когато Хитлер навлезе в СССР. Написах една статия под заглавие „Славянството“.

Понеже Учителя много категорично се е изказвал, че бъдещето ще е на славянството, чрез него ще се появят тия божествени елементи, ще навлезят в цялото човечество.

Изобщо то ще стъпи на световната сцена след залеза на запада. Много силно имаше една книга на Шпенглер - „Залезът на запада“. Той е голям философ.

- Сега потвърждава ли се тезата, че всичко положително ще излезе от славянството?

- Виж какво, може би сега не го виждам ясно. Защото славянството досега не само че е смазано, но самият дух - най-същественото в славянството, е бил смачкан и натикан в земята, да го кажа образно. А истинският дух на славянството е бил потискан и той не се е проявявал. Ние, обикновените, не можем да го видим. Но

туй, което Учителят е казал за славянството, е потвърдено и от много други най-будни умове. И на Запад имат това виждане - че на славянството предстои тази мисия - да даде новото на човечеството. Къде се отклоних? Сега, в момента, става един видимо външно обратен процес.

Ние, заедно със СССР, се обръщаме на Запад да черпим изгубените ценности, най-великите духовни ценности за човека - да се чувствава като свободен човек, като човек, върху който не се упражнява насилие. Той е над всяка икономика, над всякакви търговии и материални ценности. Първото нещо - човек да се почувствава като човека, не като роб, както го сега е било. Това е най-важното, с него ще дойде и другото. Онези на Запад са напреднали, тъй да се каже. В момента ние от тях вземаме, от тях се възвръщаме. Не че тези духовни ценности на са наше притежание, те са били стъпкани. Нали този цял период, за русите 70, за нас - 45 години, е минал в едно отрицателно състояние - да не се вижда.

- Коя година излезе нагледният брой на „Братство“?

- Ще ти кажа. В миналото не беше така - възобнови го вестника, без да питам никого. И като напечатах първия брой, викам си: „Айде, ще отида в околийското управление!“. Отивам там, намирам двама мои познати, близки, може да се каже. Единият не толкоз, ама другият ми е съученик - на мястото на Каракунев, тогавашния околийски управител. А той преди беше напуснал, излезе умен човек, иначе главата му щеше да падне. Отивам там, намирам ги в кабинета и двамата. Викам им, че тъй и тъй нося „Братство“, започвам да го издавам. И понеже той беше посветен на тях, тъй да се каже, като си представях, че те носят свобода, светлина, човещина и т. н. Мога да ти цитирам даже началото на едно: „Привет вам, дорогие товарищи, братья наши...“

- Ама ти ги възхваляваш?

- Такъв бях, така смятах - че носят свобода, носят добро. Искрено беше, не беше лицемерие. После ме караха да вляза в партията. Ама като видях, че почнаха да проливат кръв, да убиват, веднага ми изстина сърцето. По-късно - 1947 г., национализираха това предприятие, което можеше да послужи на истинския социализъм. Аз направих туй предприятие с всичкия капитал, който имах. С няколко машини. Около един милион бях дал на работниците като дялов капитал, безвъзмездно. Зарегистрирахме го като ОО Дружество. Не го направих кооперация. Определях дяловете в зависимост от това кой колко е работил и според заслугата. Най-много съм дал на един, който беше на машината - 120 000 лв. На други по 20, 30, 50 хиляди. Аз им ги дадох да станат съдружници. Де факто това е минисоциализъм. Работникът на Запад прави това. То е по-разумно и дава ефект. Една работничка се зажени, дадох ѝ 35 000 лв. Последните години нашето предприятие се разрасна много и като книгоиздателство, и като книжарница. А печатахме литература за учаци, класическа литература и съвременна, които се изучаваха в училищата. И особено като започна войната доставяхме книги на книжарите в Македония, в Беломорска Тракия. Работата вървеше добре. Имахме добри материални условия. Първият ми работник се привърза много към мене, но му въздействаха от партията. По едно време го накараха да напусне и мислеха, че ще остана с вързани ръце. Качих се аз на машината.

Когато той напусна, не ми е искал парите, но аз му ги наброих. Към него единствено имах най-голяма привързаност и признателност. Казва се Стефан Касамаков.

Когато занесох първия брой 1944, те казаха да го пусна, пък после щели да видят. Може би съм изкарал 7 броя, докато ни изпратиха едно писмо.

Министър на пропагандата беше Димо Казасов. С

писмото ми съобщаваха, че вестникът се спира поради липса на хартия. А аз имах два камиона хартия. Единият го взеха те, защото по погрешка отишъл в Габрово. Преди туй беше спряна и „Свободен народ“. Там беше Атанас Москов. Предложи ми да взема хартията им - финландска. Единият камион дойде тук.

Вторият минал през нощта, изглежда шофьорът бил неопитен, минал Севлиево, заминал и се озовал в Габрово. Сутринта „друзарите“ стоварили хартията и после ми я платиха.

- А тая котва олицетворение на какво е?

- Аз имах познат художник и му поръчах нещо подобно. Това е емблемата на Братството и слънцето. Това е поставил Учителя. Тя е знакът на нашите издания и символ на надеждата.

- Сега в България има ли и други издания, които да обединяват хората от Братството?

- Засега няма, но ще се организира, защото както аз, така и другите живеем с живота на Братството. 45 години чакаме и сега, макар че хората от моето поколение се четат на пръсти, има много млади хора последователи.

- Под част от произведенията си не си слагал погпис Сава Калименов? Опасявали са се от нещо?

- Не! Псевдоним „Пламен“ съм слагал. Нашите хора, дори и сега така се подписваха - с псевдоними или инициали. Обикновено с инициали. От 1925 г. в сп. „Ново човечество“ слагах П. Г. вместо Сава Калименов. Моето име съм слагал само за редактор и за адрес. А иначе П. Г. - Пламен Грядущий. Тук имаше един гимназиален учител, който се подписваше с П. Г. П. (Петър Георгиев Пампоров. Някак си от скромност. Това е разбирането, че когато един човек пише нещо вдъхновено, то не идва от неговия ум, от неговото съзнание, то идва от много по-

дълбок източник и той някак си се стеснява да сложи името си. Това е етично! Даже някъде в беседите си нашият Учител казва: „...Появява се чрез вас, диктува ви и накрая се подписвате.“ Има много напреднали хора, които са осъзнали този процес в неговата същност. Не знам кой беше от нашите големи, беше директор на Народния театър преди 9-ти още. В една статия, която четох преди 7-8 години, сега я препечатват, той изтъкна, че творчеството не е така, както мислим ние - творчество на тази или онази личност. Това са прояви на повисши същества. Нарезжда им се отгоре. Понятието „вдъхновение“ - то съвсем не е така отвлечено, измислено и нереално. То е много важен термин, който отговаря на едни мисли, които не идват случайно...

- Дар божий?

- Да, те идват при определено положение. Често пъти самият автор може да се чуди как са дошли до неговото съзнание и как той е станал проводник на тия неща.

- Имаш ли непубликувани работи?

- Имам много написани работи не като книги, а като статии и др. на пишеща машина и ръкопис. Даже се страхувам да не се загубят.

Аз съм работил и като преводач. Преводите не са печатани. Тази книга ще почна да я превеждам непременно, щото е много ценна. (Б.а. Показва ми едно топче малък формат над 300-400 страници). Сара Бернар с преговор от някакъв учен.

- Как се казва?

- Превеждам я като „Откровение“ (Revelation). Етиюд върху съвременните религии. Понеже на български не върви, мисля да го преведа „мисията на жената“, защото по същество се отнася за мисия. Сега я прочетох за втори път. Мисията на жената в гревните традиции.

- Започнал ли си да я превеждаш?

- Не, не съм. Тези дни мисля да почна.

- За колко можеш да я преведеш?

- За 2-3 месеца.

- На ръка или на пишеща машина?

- Мисля на ръкопис, защото човек има повече време да обмисля.

- Сега ли я откриваш тази книга?

- Знам я отдавна като ценна, защото от нея съм превеждал части и съм ги печатал в сборници. Всичко е след Девети септември. Разбираш ли? Идеите на книгите съвпадат с туй, което Учителя и други велики духове казват за бъдещето на човечеството.

- Ти допускаш ли, че Учителя съществува като дух и напътства?

- Това е било нещо, което винаги е ставало, докато беше на земята. Той ни е напътствал без ние да го виждаме, преди ние да го познаваме. Ние всички сме придружавани в живота от тези висши съзнания, които знаят нашето предназначение, нашата задача и нашата мисия и са ни напътствали. Това е закон на живота и природата.

- Напътстването зависило от теб?

- Да, това е вярно.

- Сам си избираш своя Бог.

- Нашият избор не е случаен, ние предварително сме заангажирани с туй движение и туй учение.

**- Толстоизмът влиза ли в учението на Учителя?
Има ли разлика между вегетарианството и Толстоизма?**

- Вегетарианството си има една по-галечна основа. Ако вземем Библията, не си спомням в коя глава има един разказ за тримата момци в огнената пещ, понеже са били вегетарианци. Те са били светии. Както винаги е имало сили, които се борят против светлината. Осъдили ги на смърт и ги хвърлили в огнената пещ. На сутринта те се разхождали вътре. Това е от Библията, не го измислям аз. Вегетарианството е съществувало още много отдавна, щом там пише за туй. Дадох ви това и всеки плод, и всеки зеленчук. Те ще ви бъдат за ядене, значи определено е, че храната ще бъде растителна. Толстой ги взема от индусите. Кои от тях употребяват още месо не зная. Обаче знам, че по Изток будистите изобщо считали, че животът е свещен. Това го имаме у Питагора, имамме го и в Орфея, и във всички най-възвишени хора.

Та Толстой не се е спрял просто така на вегетарианството.

- Какво ще кажеш за окултизма? Ти имаш авторска книга „Що е окултизм“.

- Сега виж какво. Нашият Учител носи голямо богатство от знания. То е подготовка на човечеството за нова ера.

Тази наука - окултизмът, е била застъпена наширoko и може да се каже, че най-големите мъдреци, най-издигнатите духовно хора са именно проводници на тази наука за живота. Налице е окултизм или духовна наука за цялостния живот. Ние считаме, че земният живот е отрязък, сегмент на този живот.

Източници най-близки до нас са индийска литература и тая на будистите, отколкото на други народи. Преди Буда индуизмът е имал своите корени. Това са ведите.

Аз бях ученик. Една група ученици през ваканцията отидохме на Балкана. В тая група имаше един много интелигентен и издигнат - казваше се Стефан Караива-

нов. Имаше такава фамилия. Баща му е бил офицер от руската армия. Българин е. Тука имаше и фабричка. Излежда там се е запознал с теософията - окултното учение за първи път от него чух гумата, както ти ме питаш сега.

Викаш, а не е ли това теология. А, не е, бил съм на 16 години. Бях по пътя на революционерите. В затвора бях за втори път и внесоха такава литература.

Под окултизъм разбираме наука за невидимия свят. Животът на човешката душа в другите светове. Напусайки земята, продължава животът, само че в по-ефирно тяло. Тялото е пак от материя, невидима за нашите очи.

Теософите отричат спиритизма като опасна работа. Които правят сеанси, не знаят кои духове се явяват. Често пъти се явяват лъжливи духове. Лоши духове се явяват, могат да лъжат. То става несъзнателно.

Спиритизмът изигра известна положителна роля. Въпреки туй теософията не го препоръчва, защото могат всякакви грешки да станат. До края на XVIII и началото на XIX век материализмът беше завладял умовете на цялата световна интелигенция.

Най-издигнатите умове и безпристрастни учени особено в Англия, се занимават със спиритизъм. Спиритизмът се разпространява и в Америка.

Много от нашите хора, по-възрастните, които вече не са на този свят, минават най-напред през спиритизма.

Този г-р Миркович е издал няколко списания в България, които са начало на спиритизма.

Създава се теософска литература и се разпространява по цял свят.

В далечното бъдеще ще дойде една раса, която я наричаме ние според окултната терминология VI раса. Ние сега сме V раса. Всяка раса има 7 подраси. Като дой-

де VI-та раса хората ще бъдат съвсем други. Всичко зло ще изтече тогава, няма да го има по земята.

Всички отрицателни прояви на човека ще отпадат и той ще се издигне до много по-висока степен. Учението на нашия Учител именно за туй се дава. Ние си служим с него. Всеки според развитието си и възможностите си. Едни са по-напреднали, други са по-изостанали.

Туй учение е изгадено в няколко хиляди беседи и лекции от Петър Дънов. Най-напред са ми го донесли в затвора и аз съм благодарен, туй е един плюс за човека.

Има и други учители, които са се явявали и са се занимавали с него. Има една книга от Рудолф Щайнер и не само от него по този въпрос.

Първо идва Хермес, основател на египетската култура. По нашите места е бил Орфей. След Орфей, за най-големите говоря, е Христос. За Христос виж как стои работата. И нашият Учител, и други, които са издигнати, знаят и казват - Христос е едно нещо, а Исус е друго нещо. Исус е бил също учител, но той произхожда от човешката раса, а Христос е едно същество, което не може по никакъв начин да го сравняваме с нещо човешко. Христос е действал чрез Исуса три години само след кръщението на Исус в р. Йордан. Когато Йоан Кръстител го е кръстил, се присъединява духът на Христос и действа чрез Исуса. Исус Христос са две неща съединени. Христос е неземно същество, несравнимо с нищо човешко.

В тази редица слагам и Боян Мага, който е основател на богомилството. Нашите историци не знаят истината. Гледай как стои работата. Боян е син на Симеон. Реакцията на феодали, военни и други такива големци била да се обявят против богомилите. За да не се изложат да говорят против царския син, те са обръщали стрелите към поп Богомил и разпространителите му.

Той е бил една голяма личност и е ученик на Бояна, който е разпространявал учението. А Боян е бил, как да ти кажа, той е бил Маг. Аз имах интуитивно предчувствие, че нашият Учител е Боян Мага и едва тази зима за голяма радост, това се потвърди.

Последният, който е останал от ръководството на Братството в София, е Борис Николов. В един разговор през зимата разбрах, той каза, че Учителя е дал да се разбере. Той не е казал - аз Боян Мага, че е самият основател на нашето Братство. Петър Дънов е от тази категория учители ясновидци, които разполагат със способности.

Сега ще поясня за какво се отнася в дадения случай. Какви способности има не само да вижда миналото на човечеството, а и на всяка отделна личност.

Има и други качества. Аз ще ги опиша. Той може да бъде тук заключен, загубва съзнание и се пренася някъде далеч. Свършва някаква работа и се връща и влиза в тялото си. За това има доказателство.

Ще ти разкажа един най-грасичен ярък пример, който е видимо доказуем. Първите години със своите първи ученици са били в Търново в дома на един от нашите приятели. Той е бил офицер и Учителя отсядал там. Били в една стая. Той бил в отделна стая и очаквали да дойде. Разговаряли помежду си. Те нямат ясно понятие кой е Учителя, с какви способности разполага, какво представлява.

Заради туй всеки си изказал мнението, но горе-долу си схождали с туй, че и той е човек като тях. Понеже е живял 10 години в Америка, ползвал е много литература, имал е по-много знания от тях. Спорели са, че и той е като тях, но имал повече знания.

По едно време идва и казва: „Вие говорите за мене, нали?“. Казва им: „Заклучете вратата“. И той изчезва, обажда се от коридорчето. „Чувате ли ме?“. „Тук съм!“ . И той пак се явява при тях? Това го прави три пъти. „Разбрахте ли, че не съм като вас!“ . Туй го казвам да се знае,

че той има способност да се дематериализира. Дематериализира тялото си. Да ме питаш и аз не мога да ти го обясня. Обаче има и друго нещо. В цялата литература в Европа, в Русия и другаде се говори за Боян Мага, че днес е тука, а утре сутринта може да бъде на 5000 км на друго място.

Такава картина дават историческите откъслечни сведения за Боян. Чел ли си стихотворения на Ст. Михайловски за Боян Мага?

Там има някои работи, от където е видимо, че той можел да се пренася на хиляди километри и така е създавал движението на богомилите. От България е почнало. То се е развило в Киев, в Москва, в Англия и в Китай. Аз преди години четях, че богомилството е пунало корени и в Китай.

Учителя като дух няма да върви назад. Веднъж придобитите неща той ги има вече. Прераждането също се включва. Той е една част от тези окултни знания. Прераждането е продължение на живота. Сега ние имаме много доказателства за нашия Учител. Почти на всеки един от нас се е случвало да се види с него. Аз за пръв път, когато се срещнах с него, бях на 23 години на първи младежки събор от учението на Бялото братство в Търново 1923 г. Този термин е антипод на черното понеже има и тъмни сили, а бялото означава тези сили на светлината, на доброто, на истината, на правдата, на любовта. Както светлината се разделя на 7 и от там има много повече допълнителни. От тука е мнението, че това е учение, което помага на човека и го отправя по възходящия път към съвършенството. Пък има други сили, които гледат да спънат човека. А защо е така ние, обикновените хора, трудно е да го разберем, още по-трудно е да го обясним на другите. Братството има две значения:

1. Физически събрани хора да живеят заедно като в семейство.

2. Като идея, че всички хора са братя, Библейската

истина е нещо такoва.

За какво беше гумата. Бях взел да разправам за себе си.

Аз запитах Учителя за нещо и той ми отговори. После като разсъждавам така, той знае, той ме познава. Както един голям учен познава един предмет, знае целия ти живот и ти отговаря от гледище на всички твои животи. Какво си бил и какво ти е нужно и туй не се отнася само за мене, а и за други.

Може един малък случай да ти кажа, който показва, че той знае нещата, вижда ги. А ние не ги знаем. Аз и след като напуснах София - често ходех между другото и по търговска работа за стока за книжарницата и винаги съм отивал при него.

Някога ми е казал „Иди си, свърши работата в града и после ела“. Не знам какви са му съображенията. Сигурно щото вижда, че в ума ми има други работи. Друг път е казал обратното. Както и да е. Веднъж като бях отишъл, той казва така: „Вие сега ще имате момче“ и го характеризира. Сега той ако не знае 100% нещата, няма да рискува. Той показва, че знае 100%. Аз не зная, че ще имам дете и то пък момче.

Ще кажеш малък факт, но той е съществен, защото един такъв голям човек няма да рискува. Ванга не е от неговия ранг. Той е велик Учител. При Ванга други сили действат и я ръководят.

Ако четеш биографията на Кирил и Методий ще видиш, че те не са се женили. От малки още решили да се посветят на чисто духовни работи. Те са били светли духове. Със свещена мисия са дошли на земята. Да създават азбука.

Учителя поставя високо и Борис I. В онуй време целият народ празнуваше Кирил и Методий. Това беше един от най-големите празници. 24 май си го спомням като ученик. Градът беше озвучен с песни. Стихотворението на Ст. Михайловски. „Върви, народе възродени“ звучеше навсякъде. Цялото тържество става под звуците на тази песен. Те някак си се носят и във въздуха даже. Защото трептят тези вибрации навсякъде.

Сава Калименов и авторът

* * *

Разказът на Сава Калименов (1901-1990) остана недовършен. Изтънялата нишка на живота му се прекъсна само дни след последните записани думи, изречени с угасващите сили на едно дълго и плодотворно земно пребиваване.

Безкористна преданост към приетите от него идеи, но и широк поглед към съвременните му житейски, социални и философски проблеми му позволиха да надмогне някои свои ранни увлечения и да тръгне нагоре по тесния и неравен път на духа.

С.К.

*Авторът благодари на фирма „Кентавър“
за помощта при издаването на тази книжка.*

Крум Табаков
„ПО ПЪТЯ НА ДУХА“

Българска
Първо издание

Редактор: Марин Кадиев
Предпечат и
печат: • М-ПРЕС • ООД - Севлиево